

het alles niet met een innigheid van waarneming en een genegenheid genoteerd, die door de beste realistische kunst niet worden overtroffen? Kom mij toch niet aan met de bewering dat dit caricaturen zijn, het zijn zeer echte menschen, scherpe en tegelijk met hart weergenomen, en zoo prachtig in het licht gezet! Wij worden in de eigen sfeer gebracht, die Daumier opriep als hij zijn zwerversvolkje op de straat teekende bij hun soep of hun warm hapje voor een paar sous. Er is nog zulk een prentje in de „Sketches bij Boz”, even reëel, maar komischer, van de Jodenbuurt, waar de genoegelijke rookende mannen op trapjes en wrakke stoelen zitten te smoken op hun stoepen, te midden van een zwerm vrouwen en kinderen en voor een achtergrond van half en meer dan half sleetkleeren. Ook de „Scraps and Sketches”, het „Sketch book”, de „Comic Almanack”, en veel andere werken zijn vol van zulke fijn geobserveerde scènes uit het volksleven, op straat, in winkels en huizen, daar zijn markten met koopvrouwtjes en koopsters, én kinderen die er door heen scharrelen, en dronken mannen die worden opgebracht, en de vechtpartijen buiten of in de kroeg.

Minder dan voor die levendige, door waarneming rijk gedocumentariseerde volks-scènes, waar zich zijn meesterschap in het groepeeren zoo doet kennen, voel ik voor sommige tours de force, als zoo'n prent, met duizenden figuren, welgeteld, oneindig gevarieerd en zeer grappig, van de overbevolking, of van het gedrang op straat bij de tentoonstelling in 1851 of, naar aanleiding van dezelfde gebeurtenis, die globe met groepen figuren uit alle werelddeelen optrekkend; hier schijnt wat te veel moeite genomen om een doel te bereiken dat slechts aardig is. Maar welk een werkkraft, welk een beheersching van de techniek!

Zooals Dickens het rumoer, de dreiging, het geweld van volksmenigten en oproer kon geven met woorden, kon hij het met zijn middelen. Een mooi bewijs daarvoor ligt

in de woelige, barre scènes van de Irish Rebellion, waar hij bijvoorbeeld het kamp der oproerlingen op Vinegar Hill weergeeft, met zijn overstelpende herrie, of die vernieling van een huis, grotesk woest, met die extase van vernielzucht in de wreede, dolle kerels, die op de piano dansen en er met de vuisten op timmeren, die den vloer stukhakken en letterlijk geen stuk heel laten, grijnzend van bestiale lol. Een ander toch wel heel mooi voorbeeld van zijn massa-groepeerings is de prent, in Scraps and Sketches, tegen de Bartholomy-Fair, met een grooten duivel, die kermiskramen en spellen en dringende, vechtende, bezopen dollende menschen in zijn braadpan te vuur zet, bij een helsch orkest van toeterende en blazende mede-duivelen.

Als sommige Vlaamsche primitieven kon Cruikshank een zeker behagen — men kan het haast niet anders noemen — scheppen in het weergeven van wreede tooneelen. In die Irish Rebellion zijn er vele, onbeschrijfelijke van de begane moorden en mishandelingen; in de „Tower of London” ziet men den ketter Underhill op den brandstapel en in „The Pilgrims Progress” komt ook al zoo'n brandstapel-tragedie voor. In zulke tooneelen is hij uitvoerig en compleet als ooit, wij zien de beulen bezig, het slachtoffer in zijn doodstrijd, het in gespannen aandacht opdringend publiek. Bij het verbranden van Underhill hooren wij den arme te midden der vlammen krijten, bij de onthoofding van Jane Grey zien wij den beul de bijl zwaaien om den ranken hals te klieven, bij die van Northumberland houdt de beul het hoofd op voor de ademlooze menigte. Zijn uitvoerigheid van vertellen deinst voor niets terug en somtijds aarzelt hij niet een anecdotisch geval uit den tekst te doen uitkomen dat aan het geheel eenige schade doet. Want Cruikshank illustreert niet ten halve, hij laat niets weg en maakt er niets bij, en als zijn illustraties niet meer zijn dan dat, zij zijn het dan ook volkomen.